

De toekomst van het CDA en het belang van de middenklasse

'Met mij gaat het goed, maar met ons gaat het slecht.' De gemiddelde Nederlander beoordeelt zijn persoonlijk leven volgens het Sociaal Cultureel Planbureau weliswaar als goed, maar geeft tegelijkertijd aan dat het met Nederland - met de samenleving - slecht gaat. Er heerst onvrede over de politiek, over Europa en over integratie. Verder maakt men zich zorgen over de houdbaarheid van de verzorgingsstaat en over veiligheid en criminaliteit. Het politieke midden lijkt ten gevolge van deze onvrede te eroderen, terwijl de linkse en rechtse flanken van het politieke spectrum er (vooralsnog) van profiteren.

Afgelopen zomer verscheen bij het Wetenschappelijk Instituut van het CDA de bundel *Benauid in het midden*. De bundel is een uitgave van het WI-orgaan Christen Democratische Verkenningen (zie ook kader). In *Benauid in het midden* probeert men in kaart te brengen hoe het nu daadwerkelijk met de middenklasse van Nederland gesteld is. Staat het welzijn van Jan met de pet onder druk? Volgens het redactioneel van de bundel staat in ieder geval wel vast dat de tegenstellingen in de samenleving eerder van culturele en morele aard zijn dan van sociaaleconomische.

Culturele en morele crisis

De culturele en morele crisis zou vooral 'het paradoxale gevolg zijn van een succesvolle naoorlogse emancipatiebeweging. Waar burgers vanaf de jaren zestig zich vooral van allerlei bindingen hebben losgemaakt, zien we nu nieuwe verbindingen ontstaan en een nieuwe behoefte tot verbinding.'

In twee 'dwarse columns' openen Herman de Dijn en Marcia Luyten de bundel met een kritische beschouwing van de erfenis van 1968. De Dijn: 'Centraal in de jaren zestig staat het individu dat zich ontvoogdt uit als beknellend aangevoelde instellingen, is gericht op instant satisfactie en geloof in freedom, peace and love.' Vanuit de mentale revolutie van de jaren zestig ontwikkelt zich volgens De Dijn de kapitalistische consumptiemaatschappij van het westen. Het hoogste gebod is vandaag de dag 'Leef zoals je wilt' en 'Wees jezelf'. Staat en maatschappij zijn moreel neutraal en scheppen slechts het kader waarin iedereen zichzelf moet kunnen zijn. Alle vroegere barrières tussen hoog en laag, man en vrouw, huwelijk en samenleven zijn opgeheven; alle verschillen zijn evenwaardig en niemand moet het wagen tegen dit decreet van gelijkwaardigheid in opstand te komen. 'Werken aan jezelf, plus tolerantie, ziedaar de nieuwe conformistische moraal.'

Het blijkt echter helemaal niet mee te vallen om jezelf te zijn. De rol van gezagsdragers mag dan wel uitgebannen lijken, we moeten ons om onszelf te zijn wel degelijk onderwerpen aan de dwang van systemen. 'De zachte dwang van flexibilisering, interim-arbeid, psychologische tests, voortdurende evaluatie en levenslang leren.' Jezelf zijn is dus prima, maar de concurrentie blijkt zwaarder dan gedacht. Evenals De Dijn wijst ook Luyten op de bijverschijnselen van de vrijmaking van het individu. Door teveel concentratie op jezelf wordt het leven vlakker, enger en armer aan betekenis. Met de vrijmaking van

het individu kwamen automatisch zijn vormende en corrigerende kaders te vervallen. Het individu moet volgens Luyten dus werk maken van zijn eigen vorming.

Geprivatiseerd normbesef

De vraag is echter of het op zichzelf teruggeworpen individu er wel voldoende in kan slagen om werk te maken van zijn eigen vorming. Gabriël van den Brink, hoogleraar maatschappelijke bestuurskunde in Tilburg, is van mening dat de middengroepen in de samenleving juist op zoek zijn naar een hoger ideaal dat hen boven zichzelf doet uitstijgen, na het neoliberalisme dat van de burgers calculerende individuen wilde maken. Juist de aanwijzing dat mensen tevreden zijn met hun eigen leven, maar niet met de maatschappij wil in wezen zeggen dat de verbondenheid van hun eigen leven met dat van anderen onvoldoende zichtbaar is. Het normbesef van de burgers is geprivatiseerd, het zijn vooral hún normen en het oordeel over goed en kwaad is niet meer het voorrecht van de pastoor, dominee of andere morele specia-

list. 'Burgers hebben minder oog gekregen voor de publieke dimensie van normen, niet in het minst doordat instituties die een collectieve norm uitdragen, zoals kerken en politieke partijen, zwaar aan invloed hebben ingeboet', aldus Van den Brink. De Tilburgse hoogleraar constateert dat in plaats van het benodigde moreel-culturele leiderschap de publieke zaak is verschaald doordat onder andere politici voortdurend doen alsof het alleen maar om centen, banen of andere, meer aardse dingen gaat.

Positie van het CDA

Meerdere schrijvers in de bundel attenderen het CDA erop dat zij de aangewezen partij is om zoals Koert van Bekkum, adjunct-hoofdredacteur van het Nederlands Dagblad, het noemt, in het debat over morele herbronning het voortouw te nemen. Van Bekkum omschrijft een nieuwe sociale kwestie die bestaat uit de onzekerheid over het bestaan, dat bij burgers - autochtonen en nieuwkomers - is ontstaan in reactie op snelle verschuivingen in de economie, de samenstelling van de bevolking en in de culturele en religieuze verscheidenheid. Men heeft het gevoel de grip op het eigen leven te verliezen, waardoor kiezers naar de flanken van het politieke spectrum vluchten. Het rechtse nationalisme en het linkse verzorgingsstaatsconservatisme zullen echter geen toekomstbestendige alternatieven blijken.

Wat kan het CDA vanuit haar geestelijke bronnen betekenen als het gaat over het goed omgaan met religieuze verscheidenheid en moraal? Volgens Van Bekkum is het allereerst van belang dat de rechtspositie van de deelnemers aan de samenleving worden gegarandeerd. Het moet duidelijk wor-

den dat democratie en gelijkheid opkomen uit het nadenken over de vraag waar iedereen in de onderlinge omgang baat bij heeft. In de tweede plaats is het belangrijk dat politici een sterke ruggengraat tonen richting de onzekere burger die niet alleen klaagt, maar zich ook met enige regelmaat gedraagt als consument van de overheid en samenleving.

Ten slotte de vraag wat de christendemocratie zelf kan bijdragen aan de morele herbewapening van Nederland. Het CDA neemt in de ogen van Van Bekkum te weinig echt deel aan het hevige debat dat gaande is. Dit komt niet alleen omdat het CDA moet oppassen om als grote middenpartij kiezers van zich te vervreemden, maar ook omdat in navolging van denker Amitai Etzioni een ideologische keuze voor het gemeenschapsdenken wordt gemaakt. Daarin wordt het primaat van de politiek verlegd naar de samenleving, zodat het toch eerst en vooral de burgers en organisaties zijn die invulling moeten geven aan de samenleving. Vaak wordt dan beeldend gesproken van een mozaïek, waaraan ieder vanuit zijn of haar culturele en religieuze eigenheid bijdraagt aan het geheel.

De vraag is echter of die overtuiging op de lange termijn werkzaam zal blijken. 'De overtuiging dat de samenleving haar grondslag vindt in de gemeenschap van goedwillende burgers, is immers in zichzelf richtingloos. Ze oriënteert zich niet aan een norm buiten de gemeenschap.' Voor Van Bekkum kan het niet zo zijn dat het CDA in het noodzakelijke debat over morele herbronning van de samenleving zelf bepaalde waarden niet expliciet durft te benoemen als voortkomend uit de achtergrond van het christelijk geloof. Wanneer het CDA vanuit deze achtergrond opvattingen ontwikkelt en in debat brengt over omstreden punten in bijvoorbeeld de islam, worden nieuwkomers in een dergelijk inhoudelijk debat uitgedaagd om ook in hun eigen godsdienst gronden te vinden om aan te haken bij de rechtsstaat.

Naast *Benauid in het midden* geeft echter de recente stroom uitstekende WI-rapporten (over integratie, Europa, de woningmarkt en democratisering in het Midden-Oosten) goede hoop dat het CDA op de goede weg is.

ELIAS VAN DER PLICHT EN MAARTEN NEUTEBOOM

Abonneren?

Leden van het CDJA kunnen zich tegen gereduceerd tarief abonneren op de CDV-uitgaven van het Wetenschappelijk Instituut. CDV publiceert ieder kwartaal een bundel over het spanningsveld tussen geloof en politiek, wetenschap en beleid. CDV bevindt zich in het brandpunt van de maatschappelijke actualiteit. Als CDJA'er betaal je geen 54,50 euro, maar slechts 29,50.